Розвиток тактичного мислення у баскетболісток на начальних етапах підготовки

Коваленко О. П., Захаріна Є. А.
Класичний приватний університет

Анотації:

Проводився аналіз наукових розробок, зв'язаних з використанням тактичного та оперативного мислення у юних спортсменок. У експерименті приймали участь діти у віці 10-12 років. Було запроваджено математичний тест з 40 прикладів. Визначався показник зосередженості у баскетболісток. Проаналізовано кількість перехоплень м'яча гравцями в контрольних іграх. Наведені приклади схем тактичних дій в навчально-тренувальному процесі. Пропонується використовувати тактичні задачі, які включають в собі прийняття необхідного рішення за короткий час.

Коваленко О.П., Захарина Е.А. Развитие тактического мышления у баскетболисток на начальных этапах подготовки. Проводился анализ научных разработок, связанных с использованием тактического и оперативного мышления у юных спортсменок. В эксперименте принимали участие дети в возрасте 10-12 лет. Был использован математический тест из 40 примеров. Определялся показатель сосредоточенности у баскетболисток. Проанализировано количество перехватов мяча игроками в контрольных играх. Приведенные примеры схем тактических действий в учебно-тренировочном процессе. Предлагается использовать тактические задачи, которые включают в себя принятие необходимого решения за короткое время.

Kovalenko O. P., Zakharina E. A. The development of the basketball player's tactical thinking during the starting. The scientific research results were analyzed connected with tactical and operating thinking of the young sportswoman. In experiment took part children at the age of 10-12 years old. It is used mathematical test from 40 examples. The index of the concentration was determined. The quantity of the turnover (tackling) by the players during the control game was analyzed. The examples of the tactical movement's scheme during the educational and work-out session are presented in the article. It is proposed to use tactical tasks, which include to make an addition for the short time.

Ключові слова:

тактичне мислення, тактична підготовка, теоретична підготовка, етап початкової підготовки, розумові процеси, інтелект.

тактическое мышление, тактическая подготовка, теоретическая подготовка, этап начальной подготовки, мыслительные процессы, интеллект.

tactical thinking, tactical training, academic preparations, primary training stage, the workings of the human mind, intelligence.

Вступ.

Рівень сучасного спорту висуває високі вимоги до особистості спортсмена. Досягнення максимального результату залежить не тільки від розвитку фізичних можливостей, а й від надійності інтелектуальної сфери спортсмена і насамперед від його тактичної підготовленості та тактичного мислення.

Тенденції розвитку сучасної гри в баскетбол показують, що тактична підготовка гравців стає однією із головною серед інших видів підготовки гравців, бо визначає їх цільову спрямованість і зміст роботи з фізичної та технічної підготовки, виявляє їх функціональні обов'язки в команді, допомагає при вибору системи нападу та захисту, конкретизує параметри моделей команд і гравців у змагальній діяльності [1, 2].

Перед тренерами стоїть багатогранна задача, яка полягає у пошуку інноваційних засобів та методів підготовки баскетболістів. І тому слід більш прискіпливо приділяти увагу дітям, які щойно пришли до груп начальної підготовки з баскетболу.

Практична відсутність тактичної підготовки на етапі початкової підготовки і дуже невеликий обсяг на етапі попередньої базової підготовки, призводить до того, що основами тактики спортсмени баскетболісти починають займатися вже досить зрілими юнаками і дівчатами на етапі спеціальної базової підготовки [5, 6, 8]. В цей час спортсмени вже оволоділи досить стабільною технікою, але застосування її гальмується невмінням поєднувати її з тактичними діями.

Специфіка спортивної діяльності, наявність в ній екстремальних ситуацій робить особливо значущою проблему дослідження здібностей спортсмена [9, 10]. Ряд робіт присвячений вивченню здібностей у спортивних іграх, де для ефективної діяльності потрібен особливо складний комплекс якостей, що забезпечують оперативне прийняття рішень і виконання дій в умовах безпосереднього протистояння суперника.

Для баскетболу найбільш важливими є здібності швидкості прийому і переробки інформації, антиципового реагування, тактичного мислення, прогнозування дій суперника [3, 4, 6].

Баскетболісти які володіють високо розвинутою здатністю передбачення дій суперника, частіше, чим інші, добиваються бажаних результатів і навіть в тому випадку, якщо вони програють конкурентам в швидкості простої чи складної рухової реакції [1, 4, 9].

Тактичне мислення в баскетболі має свої особливості [2, 5], які виражаються в наочно-діючому характері, бо безпосередньо пов'язані зі сприйняттям суперника і напруженої спортивної боротьби.

Баскетболіст аналізує поведінку суперника, намагаючись за його проявами встановити наміри, передбачити майбутні дії. Швидкість і доцільність прийняття ним рішень залежить від точності сприйняття окремих деталей, швидкості його осмислення. Спортсмен повинен знайти потрібне рішення в частки секунди, бо уразливе місце суперника буває розкрите лише на мить. Правильне рішення, але прийняте з запізненням стає помилкою.

Максимальна швидкість і інтенсивність протікання розумових процесів під час спортивного змагання можливе лише за ряду умов. Перш за все це – наявність у спортсмена тактичних знань і умінь розгадувати наміри суперника з використанням вироблених раніше тимчасових зв'язків і встановлення нових тимчасових зв'язків між умовами боротьби і своїми відповідними діями.

Тактичне рішення одного гравця повинно бути адекватним такому ж рішенню інших гравців і не залишати можливості протидії з боку суперника. Тому вимоги до оперативного мислення баскетболіста ви-

© Коваленко О. П., Захаріна Є. А., 2011

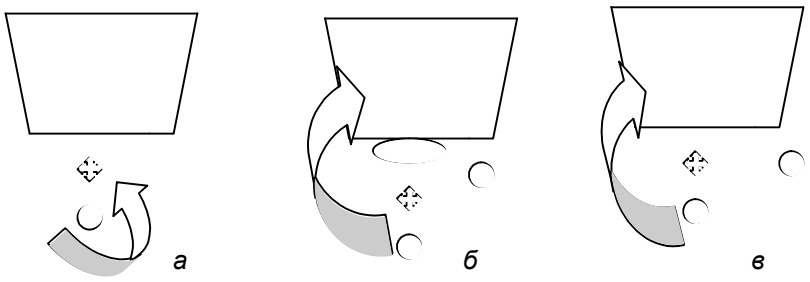

Рис. 1. Схеми тактичних дій: а) перед ним один захисник (фінт на прохід – прохід); б) перед ним захисник і партнер (фінт на прохід – передача партнеру – прохід в зону – отримання пасу – кидок); в) теж саме, тільки партнер ставить заслон – гравець робить прохід і атакує кошик.

ступають на перший план, в першу чергу до скорочення часу на прийняття рішення.

Оперативне мислення баскетболіста – це мислення спортсмена безпосередньо в ігровій діяльності. Воно носить діючий характер, бо безпосередньо зв'язано з діями в їх моторному розумінні.

Однією з найважливіших умов швидкості мислення є спрямованість уваги в процесі змагальної боротьби, пов'язаної з урахуванням відволікаючих моментів об'єктивного і суб'єктивного характеру. Для цього потрібне освоєння всіх умов спортивної боротьби і цілеспрямованості, уміння керувати своїми діями.

Складність тактики вимагає ясності і логічності всього ходу навчання. Оволодіти вищими формами тактичної діяльності можливо лише при умові повного засвоєння дій і після послідовного їх ускладнення.

Аналіз роботи абсолютної більшості тренерів груп початкової підготовки та груп попередньої і спеціалізованої базової підготовки показує, що теоретичний розділ підготовки не знаходить необхідної уваги у навчально-тренувальному процесі [5, 9].

Дослідження виконано відповідно теми «Теоретико-методичні заходи фізичного виховання та фізичної реабілітації різних груп населення» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2007-2011 рр..

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета роботи полягала в обґрунтуванні можливості активного застосування тактичного мислення на початковому і попередньо базовому етапах багаторічної підготовки.

Методи і організація дослідження: аналіз і узагальнення науково-методичної літератури; систематизація теоретичних і експериментальних даних; спостереження за начально-тренувальним процесом; аналіз досвіду тренерів, викладачів фізичного виховання; психофізіологічні та фізіологічні методи.

Результати дослідження.

Перший етап багаторічної підготовки – це етап де вирішується питання основних тактичних дій у баскетболі до яких відносяться такі уміння, як: відкритися для отримання пасу; тримання нападаючого; перехоплення м'яча; застосовування фінтів в ігровій обстановці; вірне застосовування заслону.

Первинні дослідження з виявлення можливих шляхів удосконалення навчально-тренувального процесу баскетболістів ми проводили з дівчатами на початковому і попередньо базовому етапах багаторічної підготовки.

Створення експериментальної програми базувалося на матеріалі для ДЮСШ з баскетболу. Однак її відмінність була у збільшенні часу, відведеного на теоретичну і тактичну підготовку юних баскетболісток та використання нових методик засвоєння технікотактичних прийомів. Суть педагогічного експерименту полягала в тому, що у баскетболісток з перших занять почали створювати комплекси тактичних задач, які вони повинні були вирішувати.

Згідно з новою методикою навчання акцент при виконанні технічного прийому, скажімо дриблінгу, ставився не на механічне виконання обведення стійок, а на вирішенні тактичних задач: обвести всіх захисників (стійки), і довести м'яч до певної точки (скажімо, до лицьової лінії) та зробити передачу або кидок м'яча в кошик. Це зразу ставило перед дітьми тактичні задачі:

а) почати дриблінг з фінта на прохід і прохід;
б) далі обведення наступного суперника (стійка №2) рукою удаленої від захисника;
в) ведення м'яча без зорового контролю, щоб бачити всіх суперників і укрити м'яч від них;
г) завершити дриблінг кінцевою метою, передачею партнеру чи кидком м'яча в кошик.

В даному випадку тренер ставить перед дітьми завдання і створює умови для їх виконання, а діти намагаються самостійно знаходити раціональну техніку, а їхня діяльність контролювалася і спрямовувалась тренером. Створення тренером упорядкованих ігрових ситуацій шляхом застосування тактичних дій здійснювалось за допомогою різних засобів наочності.

Перед виконанням завдання спортсменкам пропонувалось продумати майбутню діяльність і послідовність виконання операції. Зверталась увага спортсменок на необхідність контролю за своїми діями. Правильність дій баскетболісток визначалась за допомогою взаємоконтролю спортсменів один за одним.

Організація навчально-тренувального процесу вимагає врахування індивідуальних особливостей дітей та застосовування до них індивідуальних підходів. Створення упорядкованих ігрових ситуацій і використання їх в тактичній підготовці цілеспрямованого дозволить підійти до вирішення проблеми формування мислення дітей 10-12 літнього віку.

Таблиця 1

Результати тестування показника зосередженості уваги

Час витрачений на вирішення прикладів	Початкове тестування		Тестування через шість місяців		Тестування через рік	
	К.Г	Е.Г	К.Г	Е.Г	К.Г	Е.Г
I – 30 с (кількість вірно вирішених прикладів)	45	45	63	72	88	120
II – 30 с (кількість вірно вирішених прикладів)	64	65	74	86	102	124
III – 30 с (кількість вірно вирішених прикладів)	37	38	46	68	69	106
IУ–30 с (кількість вірно вирішених прикладів)	25	30	55	75	74	50
За 2 хвилини (кількість вірно вирішених прикладів)	171	178	248	301	333	390
Коефіцієнт зосередженості уваги	0,746	0,801	1,117	3,040	4,970	3,90

Таблиця 2

Результати перехоплень м'яча гравцями в контрольних іграх

Кількість ігор	Початкове тестування перехоплень		Тестування через 6 місяців		Тестування через рік	
	К.Г	Е.Г	К.Г	Е.Г	К.Г	Е.Г
I гра (кількість перехоплень)	2	1	2	5	4	9
II гра (кількість перехоплень)	2	2	3	6	3	11
Всього	4	3	5	11	7	20

Примітка. Кожен з гравців провів на майданчику 10 хвилин.

В навчально-тренувальному процесі юних баскетболісток ми пропонуємо використовувати тактичні задачі, які включають в собі прийняття необхідного рішення за короткий час.

Гравець стає спиною до щита, по сигналу тренера виконує розворот та оцінює обстановку, робить аналіз та виконує прийняте рішення. Необхідно фіксувати час витрачений на виконання цих дій (рис 1).

Одним з показників тактичної підготовленості спортсмена є розвиток його тактичного мислення, а тактичне мислення формується на основі взагалі його розумового мислення. Для цього необхідно розвивати розумову діяльність юних спортсменів, тим більше в період найбільш вираженого розвитку мисленої діяльності дітей.

Темпи розвитку тактичного мислення підвищуються в спеціально організованому процесі з тактичної підготовки баскетболістів. Підвищення швидкості тактичного мислення спортсменів забезпечується збільшенням обсягу пам'яті та уваги.

При комплектуванні контрольної і експериментальної груп нами був запроваджений математичний тест, що складався з 40 прикладів (20 з них на одну дію та 20 на дві дії).

Наприклад:

16+7=…; 6/2+5=…; 17+8=…; 12/3+9=…;
24/8 =…; 25/5*7=…тощо.

Ці 40 прикладів потрібно було розв'язати за 2 хвилини. Приклади неважкі, але вони вимагають концентрування та стійкості уваги, щоб їх вірно вирішити. Гравці, отримавши картки з прикладами, повинні олівцем дописувати результати в кожному прикладі. Через кожні 30 секунд (за сигналом тренера) діти підкреслювали останній вирішений приклад і продовжували вирішення останніх.

Дослідження з математичними картками колектив-

не, при одночасній роботі всіх досліджуваних. При підрахунку результатів роботи визначаються такі показники:

$$С= Х/(У+Ч);$$

С – показник зосередженості уваги;
Х – число правильно вирішених прикладів;
У – число невірно вирішених прикладів;
Ч – число невирішених або (пропущених) прикладів.

Дані тестування показника зосередженості уваги наведені в таблиці 1.

Коефіцієнт зосередженості уваги (С) у баскетболісток експериментальної групи, зростає більш швидкими темпами, ніж у контрольній групі. Отримані результати та їх аналіз дозволили виявити взаємозв'язок інтелектуального розвитку і ігрової інтегральної підготовленості на початковому етапі підготовки. Ці результати свідчать про високу значимість таких важливих складових особистості юного спортсмена, як інтелектуальний розвиток та мислення.

Також нами було проаналізовано кількість перехоплень м'яча гравцями в контрольних іграх (табл. 2).

Результати контрольних ігор показують безперечну перевагу експериментальної групи в вирішенні задач, поставлених тренером: зробити найбільшу кількість перехоплень. Перехоплення вимагає чіткого і одночасно вірного сприйняття партнерів і суперників, переміщення м'яча й партнерів, правильної оцінки ігрової ситуації.

Безумовно, не всі діти, що займаються баскетболом, можуть показати відмінні результати на початковому етапі багаторічної підготовки – це зв'язано з основними властивостями їх нервової системи.

Висновки.

Результати показників інтелектуального розвитку, зосередженості уваги та мислення показують високу значимість цих складових у тактичній підготовці юних спортсменок. Показники тактичного мислення стають більш значущими з покращенням рівня технічної майстерності на послідуючих етапах багаторічної підготовленості.

Перспективи подальших досліджень спрямовані на впровадження в навчально-тренувальний процес юних баскетболістів на етапах початкового і попередньо базового етапів багаторічної підготовки тактичної підготовки, а саме базових індивідуальних тактичних дій.

Література:

1. Акимова М.К. Теоретические подходы к диагностике критического мышления / М.К. Акимова, В.Т. Козлова, Н.А. Ференс // Вопросы психологии. – 1999. – №1 – С. 21–32.
2. Волков Н.И. Физиологические характеристики игровой активности баскетболистов / В.М. Корягин //Теория и практика физической культуры. – 2001. – №1. – С. 22.
3. Вальтин А.И. Проблемы современного баскетбола / А.И. Вальтин. – Київ.: Ін. Юре, 2003. – 149 с.
4. Гагаева Г.М. Тактическое мышление в спорте / Г.М. Гагаева // Теория и практика физической культуры. – 1951. – №6. – С. 407–413.
5. Леонов А.Д. Тактическая подготовка / А.Д. Леонов, О.П.Коваленко. – Запоріжжя: ЗГУ, 1990. – 40 с.
6. Костинова Л.В. Особенности обучения и тренировки баскетболистов 10-13 лет / Л.В. Костинова, А.А. Шерстюк, И.М. Григорович. – М., 1999. – С. 10–25.
7. Сахновский К.П. Подготовка спортивного резерва / К.П. Сахновский. – К.: «Здоров'я», 1990. – 150 с.
8. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В.Н. Платонов //Общая теория и ее практические приложения. – К.: Олимпийская литература, 2004. – 518 с.
9. Цимбалюк Ж.О. Розвиток тактичного мислення у баскетболісток на початковому етапі навчання / Ж.О. Цимбалюк //Теорія і практика фізичного виховання. – Х.., 2002. – №2 – С.45-47.

Надійшла до редакції 06.01.2011 р.

Коваленко Олег Павлович
zaxarina@rambler.ru